

KLASİK TÜRK EDEBİYATINA KATKI: SERÂÛ DİVANI

Ömer Gök

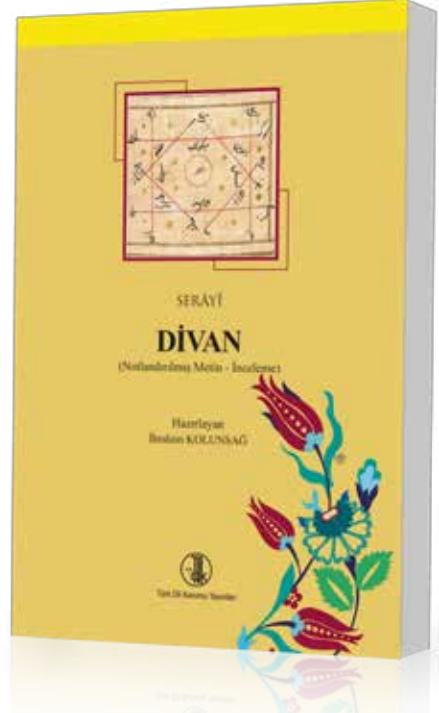
*Eslâf kapıldıkça güzelden güzele
Fer vermiş o neşveyle gazelden gazele
Sönmez seher-i haşre kadar şi'r-i kadîm
Bir meş'aledir devr edilir elden ele*

Yahya Kemal

Türk Dil Kurumu Yayınları arasından çıkan *Serâyî Divanı* ile klasik Türk edebiyatı çalışmalarına değerli bir katkı daha geldi. Son yıllarda artık çalışılmamış divan kalmadı ifadelerine rağmen gündeme gelen bu çalışmalar, klasik şiirimizin kurumaz bir memba oluşunu belgeliyor adeta. İbrahim Kolunsağ tarafından 2016 yılında doktora tezi olarak sunulduktan sonra geçtiğimiz yıl Türk Dil Kurumunca basımı uygun görülen *Serâyî Divanı*, muhatabına bir hazine mesabesinde.

Serâyî ve eseri hakkında hemen hiçbir kaynakta bilgi bulunmamakta. Bu sebeple yazarının belirttiği gibi şairin hayatı, *Divan* üzerinden tespit edilen bilgilerle sınırlı. Sahip olduğu “şair tezkipleri” ile dünya edebiyatlarında müstesna bir yeri olan Türk edebiyatı tarihi açısından da bu eser son derece kıymetli. Öyle ki Serâyî ismine gerek döneminde gerekse ondan sonra kaleme alınmış şair tezkirelerinde rastlanılmamakta. Bu da şunu göstermektedir: Her ne kadar gelişmiş bir biyografi geleneğine sahipsek de istisna olarak tezkirelere ya da biyografik kaynaklara girmemiş şairler, edipler karşımıza çıkabilir. Serâyî bunun en iyi örneklerindedir.

II. Bayezid dönemi şairlerinden olan *Serâyî Divanı*'nın tek nüshası Avustur-

ya Millî Kütüphanesi Mixt. 1446'da kayıtlıdır. Bir Türk şairinin Türkçe bir el yazması eserinin Türkiye kütüphanelerinde değil de yurt dışında bir kütüphanede bulunması ne kadar hazin ve müessif bir hadisedir. Ancak bunun tespitinin yapıp en azından kopyasının Türkiye getirilmesi ve ilmi neşrinin yapılması bu hüznü bir nebze olsa hafifletiyor. Eser üzerinde çalışma yapan Kolunsağ, bu yönüyle teşekkürlerin en büyüğünü hak ediyor. Bu bağlamda yurt dışı kütüphanelerindeki Osmanlı Türkçesi ile yazılmış eserlerin hâlâ ilim erbabının himmetini beklediğini de vurgulamak gerek. Daha nice eserin bizlerin gayreti ile gün yüzüne çıkmak için beklediğini unutmamamız gerekiyor.

Kolunsağ'ın çalışması, metin neşrini de kapsayan üç ana bölümden oluşuyor. Bunların yanında “15. Yüzyıl Anado-

lu Sahası Türk Dili ve Edebiyatına Genel Bir Bakış” başlıklı “Giriş” bölümü, yazarın tespitlerini sıraladığı “Sonuç” bölümünü de anmak gerekiyor. “Giriş” bölümünde 15. yüzyıla kadar geçen sürede Oğuz dilinin Anadolu’daki gelişimi ile birlikte bunun edebî eserlere yansımaları kısaca özetlenmiştir. Anadolu Selçukluları ile başlayan Oğuzcanın bu coğrafyadaki yükseliş serüveni Beylikler döneminde biraz daha olgunlaşmıştır. Buldukları hazır Fars ve Arap edebî geleneğini daha çok tercih eden Büyük Selçuklu ve onun devamı olan Anadolu Selçuklularına nazaran Beyliklerin daha fazla Türkçeye teveccüh ettiği görülmektedir. Bu durum Kolunsağ’ın da ifade ettiği gibi “[M]illî geleneklerine bağlı olan ve Arap-Fars kültürüne fazla itibar etmeyen beylerin dil anlayışının sonucudur” (2019: 14). Beylikler ile başlayan Türkçe telif ve tercüme olan ilgi Osmanlılar ile daha ileriye taşınacaktır. Bihassa II. Murat ile başlayan şair ve edipleri teşvik ve himaye hareketi, Fatih Sultan Mehmed ve II. Bayezid dönemlerinde daha da zirve yapacaktır. Serâyî’nin içinde bulunduğu II. Bayezid devri, Türkçenin gelişimini tamamladığı, klasikleşme yolunda önemli adımların atıldığı ve mühim eserlerin telif ya da tercüme yoluyla kaleme alındığı bir dönem olacaktır. Bu dönemde Türk şiiri Şeyhî, Ahmed Paşa ve Necâtî Bey gibi önemli şairler çıkaracaktır. Kolunsağ, bu şairleri ve üsluplarını devirleri, kültürel münasebetleri çerçevesinde ele almış, Serâyî’nin onlarla ortak yönlerine vurgu yapmıştır.

Eserin “Giriş” kısmından sonra “Hayatı ve Eseri” başlıklı bölüme geçilmiştir. Herhangi bir klasik eser incelenirken mutakat olarak bu bölümün konulduğu görülür. Serâyî’nin hayatı ve eserine geçmeden evvel bilinen diğer şairlerle

ilgili yapılan bu tür çalışmalarda bu bölümlerin (yeni bilgilere ulaşamadığı müddetçe) artık kısa tutulması gerektiği kanaatini taşıdığımı ifade etmeliyim. Bilinen bilgilerin tekrar tekrar kaleme alınması eserin kemiyetinin artmasından başka bir getiri sağlamamaktadır. Serâyî’ye gelecek olursak ilginç bir durumla karşı karşıya kaldığımızı en başından belirtmemiz gerekir. Bugüne kadar ne şairden ne eserinden haberdar olunamaması manidardır. Ancak yazının başlarında belirttiğimiz gibi geç de olsa ortaya çıkarılması Türk edebiyat tarihi için önemli bir kazanımdır. Biyografi kaynaklarında Serâyî’ye dair herhangi bir malumata ulaşamayan yazar, eseri üzerinden birtakım tespitler yapmıştır. Bu tespitlerden bazıları şöyledir:

-Ferağ kaydından hareketle şairin künyesi Resul oğlu Muhammed/Mehmed’dir.

-Doğum ve ölüm tarihleri tespit edilememekle birlikte II. Bayezid adına yazılmış iki kaside, bu kasidelerde Yavuz Sultan Selim’den de bahsedilmesi; ayrıca bir terci-bendde Şam’ın fethinden söz etmesi onun iki padişah döneminde hayatta olduğunu göstermektedir (2019: 27-28).

-Şairin doğum yeri ile ilgili de kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece Serâyî’nin ferağ kaydında divanı tertip ettiği yer olarak Bursa’yı zikretmesi ve birkaç beyitte Bursa’ya atıf yapmasından yola çıkarak onun Bursalı olabileceğine dair yorum yapılabilirse de kesin bir hükümde bulunmak doğru olmayacaktır.

-Kolunsağ, Ahmed Paşa’nın daha hayatta iken Serâyî tarafından *Divan*’ının istinsah edilmesinden yola çıkarak onun Paşa etrafında oluşan edebî muhitte

ilişkisi olabileceği ihtimalini değerlendirmişti. Ancak dönemin tanınmış kalemi etrafında oluşmuş bir muhite mensup olup da kaynaklarda adının anılmaması bu ihtimal hakkında soru işareti uyandırmaktadır. “Serâyî, tanınan, sevilen ve himaye edilen bir şair olsaydı herhâlde kaynaklarda yer alır, divanının nüshaları kütüphanelerde olur ve tedavülde daha çok şiiri olurdu” (2019: 29).

Serâyî'nin tespit edilebilen tek eseri, şimdilik sadece tek nüshası bulunan *Divan*'ıdır. İlerde belki başka eserlerine ya da *Divan*'ının başka nüshalarına ulaşmak mümkün olacaktır. Ancak müellif hattı olan bu *Divan*, onun sanatı ve dili üzerine değerlendirme yapabilmek için yeterlidir. İçinde bulunan 606 şiirden 490'ı gazel nazım şekliyle yazılmış bir eser var çünkü karşımızda. Divan şairlerinin sanatlarını gazeller ile sergiledikleri düşünülürse bu rakam oldukça büyüktür. Öte yandan *Divan*'ın tertibatında methiyeler, terciat, müstezatlar, mukattaat, müfredat ve fert kısımlarının da bulunduğunu eklemek gerekir. Serâyî'nin şiirde görselliğe verdiği önemi gösteren “görsel şiirler” de eserinin başka zengin tarafıdır. Kolunsağ'ın “Serâyî'nin görsel şiirleri yazıldığı tarih itibarıyla ilk örneklerden olabilir” (2019: 37) ifadesinden hareketle, bu şiirler daha özel bir konuma oturmuştur. Bunlardan başka birinci bölümde *Divan*'ın “İmlâ Özellikleri” incelenmiş, özellikle veznin imlâ üzerindeki tesiri örneklerle ortaya konulmuştur.

Kitabın ikinci bölümünde Serâyî'nin “Edebî Kişiliği” konu edilmiştir. Bu bölümde de eleştiri ve değerlendirmelerin

hareket noktası *Divan* olmuştur. Başta şair tezkireleri olmak üzere devrin biyografi kaynaklarında şahsı ve edebî kişiliği üzerine bir bilgi bulunmayan Serâyî için bu bölümde ele alınan başlıklar, bundan sonraki çalışmalara da kaynaklık edecektir. Dil ve üslup özellikleri üzerinden edebî portresi çıkarılmaya çalışılan Serâyî'de rastlanan “Rumeli İzleri” ise Kolunsağ'ın yerinde tespitleri ve yorumlarını göstermektedir. Dil ve üslup özelliklerini takip ederek Rumeli şairleri ile Serâyî'nin müşterek yönlerini ortaya koyan yazar “Bir 15. Yüzyıl Şairi Olarak Serâyî” başlıklı bölümde de ilginç bilgiler ve değerlendirmelere yer vermiştir. Öyle ki 15. yüzyıl şairleri içinde Serâyî'nin yeri belirlenirken onun diğer şairlerle benzeşen yönleri yeni tartışmalar ortaya çıkarabilir. Söz gelimi nazire geleneğinin sınırlarını zorlayan “[B]irkaç kelime farkı ve bir beytin yer değiştirmesi dışında *Necâtî Divanı*'nda da bulun [an]” (2019: 80) bir gazel bu tartışmanın fitilini ateşleyebilir.

Yazar, eserin son bölümünü *Divan* metnine ayırmıştır. Metin verilirken anlaşılmasında güçlük olacağı düşünülen “isimler, yer adları, çeşitli kavram ve terimler vb. ansiklopedik notlar şeklinde dipnot olarak verilmiştir” (2019: 87). Bu usul hem metni hazırlayan hem de okuyucu için makul bir tercih olmuştur. Metinde geçen mazmun, mefhum ve telmih unsurlarının bu yöntemle sunulması okuyucuya kolaylık sağlamıştır. Böylelikle lügate gerek kalmadan klasik bir metnin rahatça anlaşılmasının önü açılmıştır. Burada *Serâyî Divanı*'ndan seçtiğimiz birkaç beyte yer vermek isabetli olacaktır:

“Nûr alurken mihr hüsnünden senün bu âleme
Rûşenâlık bilmezem bundan mı yâ andan midur” (2019: 267)

“Şol ömür kim bir nefes sensüz geçer cânâ anı
İy dirîgâ kim kirâmen kâtibin ebter yazar” (2019: 272)

“Nigârâ hışm-ı gamzenden senün cismümde cân ditrer
Bir âfetdür ki havfından anun kevn ü mekân ditrer” (2019: 280)

“Didüm uyhuda diler zülfün hayâlin göre dil
Didi ummasun ki anun ol hayâl-i hâbidur” (2019: 293)

“Dil-berâ zülfün ucından olup âvâre gönül
Yürür âşüfte vü şûrîde vü bî-çâre gönül” (2019: 366)

Yeni ortaya çıkan bu *Divan* üzerinde elbette bundan sonra dil, üslup, estetik vs. açısından incelemeler olacaktır. Ancak bu çalışmanın en önemli kazanımı, Kolunsağ'ın “Sonuç”ta belirttiği gibidir: “Her şeyden önce bu çalışmanın en önemli sonucu ortaya çıkan divan metninin kendisidir. Eski Türk edebiyatı alanında metin neşri çalışmalarının neredeyse sonuna gelindiği düşünülen günümüzde yeni metinlerin ortaya çıkması şüphesiz edebiyat tarihine

katkı yapmaktadır” (2019: 543). Bu çalışmayla ilk kez gün yüzüne çıkan bu kıymetli eser için başta yazarı İbrahim Kolunsağ'a, ardından onu yayımlayıp ilim aleminin istifadesine sunan Türk Dil Kurumuna teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Kaynak Kitap:

Kolunsağ, İbrahim (2019). *Serâyî-Divan (Notlandırılmış Metin- İnceleme)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.